

ความสัมพันธ์ระหว่าง พระสงฆ์กับคฤหัสถ์ในพระพุทธศาสนา*

The Relationship between Monks and Laities in Buddhism

พระอุดมปิฎก (วิจารณ์ มหาปณฺโณ)

Phra Uttamapitaka (Wijarn Mahāpaṅko)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Email: uttamapataka@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาสภาพของพระสงฆ์กับคฤหัสถ์ในพระพุทธศาสนา 2) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับคฤหัสถ์ในพระพุทธศาสนา และ 3) เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับคฤหัสถ์ในพระพุทธศาสนา งานวิจัยฉบับนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ

ผลการวิจัยพบว่า

1) พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา คือ บุคคลที่ละทิ้งบ้านเรือนออกบวชเป็นบรรพชิตเพื่อจะได้มีเวลาศึกษารธรรมและปฏิบัติตามแนวทางของพระพุทธเจ้าอย่างเต็มที่ เมื่อบวชเป็นภิกษุแล้วก็มีสถานะพิเศษ คือ (1) เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อออกจากกาม (2) เป็นนักบวชไม่มีบ้านเรือน และ (3) เป็นนักบวชผู้เว้นการเสพกาม ในการดำเนินชีวิต พระพุทธองค์กำหนดให้ภิกษุมีวิถีชีวิตเกี่ยวข้องกับสังคัม ทั้งสังคัมสงฆ์และสังคัมคฤหัสถ์ ไม่นุญาตให้พระสงฆ์หลีกเลี่ยงสังคัมไปอาศัยในป่าเขาหรือในที่ห่างไกลโดยไม่เกี่ยวข้องกับสังคัม

2) ความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับคฤหัสถ์ในพระพุทธศาสนา พบว่า พระพุทธทรงบัญญัติศึกษาบทไว้เป็นแนวปฏิบัติกับคฤหัสถ์โดยยึดหลักเมตตาธรรม ให้พระสงฆ์มีความสัมพันธ์และทำการอนุเคราะห์

* Received July 7, 2017; Accepted February 7, 2018.

คฤหัสถ์โดยไม่ขัดกับพระธรรมวินัย หวังประโยชน์สุขแก่ประชาชนอย่างแท้จริง มิใช่เพ่งอามิสหรือกลายเป็นการคลุกคลีกับคฤหัสถ์

3) รูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับคฤหัสถ์นั้น พระสงฆ์ควรเกี่ยวข้องกับคฤหัสถ์ตามที่ได้พิจารณาไว้ ไม่ควรขอปัจจัย 4 หรือขอรับความช่วยเหลือจนมากเกินไป ควรทำตัวให้เขาเลี้ยงง่าย ดำเนินชีวิตแบบเรียบง่าย พระสงฆ์อาจให้การช่วยเหลือแก่คฤหัสถ์ที่เป็นญาติโดยเฉพาะมารดาบิดาได้มากกว่าคนทั่วไป แม้การให้ปัจจัย 4 แก่มารดาบิดาก็ทรงอนุญาต พระสงฆ์ควรปฏิบัติต่อคฤหัสถ์หญิงด้วยความระมัดระวัง ไม่ควรอยู่ใกล้ชิดหรือให้ความสนิทสนมมากเกินไป

คำสำคัญ: ความสัมพันธ์; พระสงฆ์; คฤหัสถ์; พระพุทธศาสนา

Abstract

This article has three objectives: 1) to study the status of Buddhism monks and laity in Buddhism, 2) to study the relationship between Buddhist monks and laity in Buddhism, and 3) to analyze the relationship between Buddhist monks and laity in Buddhism. This is a qualitative research.

In the study, it was found that:-

1. Buddhist monks in Buddhism basically mean people who renounce their household life and become ordained so that they can have time to study Dhamma and follow the Buddha' way of life. Once ordained, the special status can be expected: 1) they follow certain kind of practice to gain renunciation, 2) they become ascetic living without house, and 3) they refrain from sexual intercourse. In living life as monks, some rules about their connection with societies, both Buddhist monks and lay people, had been given by the Buddha; Buddhist monks' running away from society and then living in the forest, mountain or even remote areas without any association with society was not allowed.

2. In this research, four kinds of relationship were found as follows: 1) general lay people are associated with Buddhist monks as Veyyāvaccakara or Kappiyakāraka, 2) lay people are relative, 3) lay people are women, and 4) lay people who are king or king's relatives. In these matters, disciplinary rules are laid down by the Buddha so that there can be ways in dealing with laity by means of loving kindness; Buddhist monks should associate with and support lay people without violation of Dhamma and Vinaya with a view to certainly benefit them not aiming at materiality or mingling with them.

3. The relationship between Buddhist monks and laity is concerned, it showed that the principles depending upon each other are given as follows: 1) four requisites are offered by lay people to Buddhist monks so that they can live their life without any obstacles in searching for those requisites, under these circumstances, they can have time to study and practice Dhamma properly, 2) once supported by lay people, they should repay laity through preaching Dhamma to them in order to be morally good members of society; lay people should be given certain benefit from following Buddhism, they should observe at least five kinds of Dhamma, namely, faith, precepts, learning, generosity and wisdom. Buddhist monks should associate with lay people who

give invitation to them, they should not ask for four requisites or support in extravagant manners, and they should behave easily to be supported. In this way, Buddhist monks may offer more support to laities who are their relatives especially parents than other. Giving four requisites to their parents is also allowed, while dealing women, Buddhist monks should behave carefully, not stay too close or being familiarized by improper manners.

Keywords: The Relationship; Monks; Laities; Buddhism

บทนำ

หลังจากพระพุทธองค์ตรัสรู้แล้วก็ทรงออกประกาศพระพุทธศาสนาตามคามนิคมต่างๆ ทรงแสดงธรรมแก่ประชาชนทุกคนที่มีอุปนิสัยพร้อมโดยไม่เลือกรวรรณะ คนที่มีโอกาสได้สดับพระธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้าจึงมีทุกเพศทุกวัย ในบรรดาสาวกของพระพุทธเจ้านั้น ภิกษุจัดเป็นสาวกที่มีบทบาทและวิถีชีวิตที่ใกล้ชิดกับพระพุทธเจ้ามากที่สุด ในพุทธประวัติหลังจากมีกุลบุตรผู้มีศรัทธาออกบวชตามพระพุทธเจ้าเป็นจำนวนพอสมควรแล้ว ได้ทรงตั้งชุมชนของผู้ออกบวชตามพระองค์ขึ้นเป็น “สังคมสงฆ์” เป็นที่ยอมรับทั่วไปว่า คณะสงฆ์เป็นสังคัมที่พระพุทธเจ้าสร้างขึ้นเป็นสังคัมใหม่มีลักษณะพิเศษ ตั้งขึ้นมาเป็นแบบอย่างสำหรับผู้ประพฤติธรรม การครองชีพรวมถึงวิถีชีวิตของพระสงฆ์ มีรูปแบบที่เป็นลักษณะพิเศษต่างจากสังคัมทั่วไป รูปแบบสังคัมของพระสงฆ์มีลักษณะคล้ายกับวิถีชีวิตของคณวรรณะพราหมณ์ คือ สันยาสิ เป็นวิถีชีวิตตามอุดมคติ เป็นหนึ่งใน 4 ขั้นตอนของการดำเนินชีวิตที่เรียกว่า อาศรม มีอยู่ 4 ประการ ได้แก่ พรหมจารี (เยาว์วัย ศึกษาหาความรู้ความสามารถ) คฤหัสถ์ (วัยผู้ใหญ่ มีเหย้าเรือนและสร้างความมั่นคงให้แก่ตนเองและครอบครัว) วานปรสถ์ (วัยสูงอายุ บำเพ็ญประโยชน์เพื่อสังคัม) และ สันยาสิ (วัยชราบำเพ็ญพรตและจาริกสอนผู้อื่นให้ประพฤติปฏิบัติชอบ) (Netnimit, 2007)

แม้ว่าพระพุทธเจ้าจะตั้งสังคัมสงฆ์ขึ้นให้มีบริบทบางประการคล้ายกับ สันยาสิของพราหมณ์ แต่พระองค์ก็ได้ปรับแนวปฏิบัติใหม่หลายประการ ให้วิถีชีวิตของพระสงฆ์สอดคล้องกับพระธรรมวินัยที่พระองค์สั่งสอน ตัวอย่างเช่น พระพุทธองค์ไม่อนุญาตให้พระสงฆ์แยกตัวออกจากสังคัมแล้วหลบหนีผู้คนไปอาศัยอยู่คนเดียวในป่าลึก โดยตัดขาดจากโลกภายนอกและสังคัมอย่างเด็ดขาด การที่พระพุทธองค์ไม่อนุญาตให้ภิกษุปลีกตัวไปอยู่คนเดียวโดยไม่เกี่ยวข้องกับผู้คนและภิกษุอื่น ก็เพื่อจะได้มีอุปัชฌาย์และอาจารย์เป็นผู้ปกครองดูแลภิกษุผู้บวชใหม่ให้ได้รับการศึกษาจนกว่าจะมีปัญญารักชาติตน (P.A. Payutto, 1988) และเมื่อมีกิจของสงฆ์เกิดขึ้นก็จะได้ร่วมกันประชุมและช่วยกันรับภาระทางดูแล อีกนัยหนึ่งนั้น การที่มีพุทธบัญญัติห้ามภิกษุสะสมอาหารและหุงต้มอาหารฉันเอง แต่ให้ภิกษุแสวงหาอาหารด้วยการภิกขาจารรับบิณฑบาตจากชาวบ้าน ก็เพื่อต้องการให้ภิกษุมีปฏิสัมพันธ์หรือมีความเกี่ยวข้องกับสังคัมคฤหัสถ์ โดยมีหน้าที่ตอบแทนอามิสของคฤหัสถ์ด้วยการให้ธรรมทานเป็นการตอบแทน เพราะการรักษาพุทธดำรัสเดิมไว้น่าจะต้องสัมพันธ์กับการเข้าใจพุทธดำรัสนั้นอย่างถูกต้องและนำมาปฏิบัติจนบรรลุผลให้เห็นจริงในประสบการณ์ของมนุษย์ (Vichai, 2016)

จึงกล่าวได้ว่า พระพุทธองค์ทรงกำหนดแนวทางปฏิบัติต่อกันไว้ในลักษณะการพึ่งพาอาศัยและให้ทำอุปการะต่อกัน กล่าวคือ พุทธบริษัทฝ่ายคฤหัสถ์ให้ทำอุปการะต่อพระสงฆ์ด้วยการให้อามิสทาน (การถวายการอุปถัมภ์บำรุงด้วยปัจจัย 4) ข้างฝ่ายพุทธบริษัทฝ่ายบรรพชิต เมื่อประกาศตนเป็นนักบวชผู้ไม่มีเรือนแล้ว ก็ต้องตัดขาดจากกิจกรรมหรือความเกี่ยวพันทางบ้านเรือนให้ได้มากที่สุด ต้องพยายามดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่าย มักน้อยสันโดษด้วยปัจจัยเครื่องเลี้ยงชีพ ทำให้ภิกษุต้องพึ่งพาปัจจัย 4 จากอุบาสกอุบาสิกา

ไม่สามารถทำใช้เองได้อย่างสะดวกเหมือนกับคฤหัสถ์ เมื่อได้รับการอุปถัมภ์บำรุงจากคฤหัสถ์แล้ว พุทธบริษัทฝ่ายบรรพชิตก็ต้องทำอุปการะตอบแทนด้วยการให้ธรรมทาน การฟังพาดาศัยกันระหว่างพระสงฆ์กับอุบาสกอุบาสิกาเรียกว่า “ระบบบุญกุศล” ให้ได้ฟังพาดาศัยกันแล้วจะได้เข้าถึงความเกษมจากทุกข์ได้ (P.A. Payutto, 1996) อย่างไรก็ตาม ในการเข้าไปมีความสัมพันธ์กับคฤหัสถ์นั้น พระพุทธองค์ก็ให้มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับคฤหัสถ์อย่างมีขอบเขตกว้าง ตัวอย่างเช่น ไม่ให้เป็นไปเพื่อประทุษร้ายตระกูล คือ ประจบคฤหัสถ์เพื่อหวังผลประโยชน์ (Thai Tipitaka 1/431/459) เมื่อได้ปัจจัย 4 มาแล้วก็ต้องบริโภคเท่าที่จำเป็นเพียงเพื่อให้ร่างกายอยู่ได้ ไม่ให้เป็นไปเพื่อมอมเมา ประดับตกแต่งหรือเพื่อสนองกิเลส เมื่อต้องการปัจจัยก็ให้แสวงหาได้ด้วยวิธีการที่ไม่ให้เบียดเบียนคฤหัสถ์ ไม่ให้คฤหัสถ์ลำบาก

แม้ว่าพระพุทธองค์จะกำหนดให้วิถีชีวิตของภิกษุจำเป็นต้องเข้าไปมีความเกี่ยวข้องกับคฤหัสถ์ในกรณีต่างๆ ทั้งด้วยเพื่อรับการอุปถัมภ์บำรุงปัจจัย 4 หรือเพื่อเผยแผ่ธรรม แต่ก็จะมีขอบเขตและได้ทรงกำหนดวิธีการปฏิบัติไว้อย่างชัดเจน สามารถพบพระดำรัสสอนในเรื่องนี้ได้ทั่วไปในคัมภีร์พระพุทธศาสนา โดยเฉพาะในพระวินัยปิฎก มีสิกขาบทหรือพุทธบัญญัติจำนวนมากที่พระพุทธองค์บัญญัติไว้เพื่อเป็นแนวทางการเข้าไปมีความสัมพันธ์กับคฤหัสถ์ ภิกษุผู้เข้าไปมีความสัมพันธ์กับคฤหัสถ์อย่างเหมาะสมก็จะได้รับประโยชน์และได้รับคำสรรเสริญ แต่หากเข้าไปมีความสัมพันธ์กับคฤหัสถ์ด้วยวิธีที่ไม่เหมาะสม เป็นการละเมิดสิกขาบทที่ทรงบัญญัติไว้ก็จะถูกปรับอบัติตามสมควรแก่ความผิด ภิกษุผู้ประพฤติปฏิบัติตามที่กล่าวมานี้ได้ชื่อว่า เป็นผู้บำเพ็ญอริยวัตรปฏิบัติหรือเป็นผู้ตั้งอยู่ในอริยวงศ์ (Thai Tipitaka 21/28/43)

สาเหตุที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบท นอกจากทรงมีพระประสงค์เพื่อปกป้องชีวิตพรหมจรรย์ของภิกษุและคณะสงฆ์ให้เกิดความผาสุก และเพื่อป้องกันไม่ให้ภิกษุพูดเกี่ยวกับมาตุคามด้วยวาจาชั่วหยาบแล้ว พระองค์ยังทรงบัญญัติสิกขาบท เพื่อป้องกันภิกษุไม่ให้เกิดความบาดหมาง ทะเลาะวิวาททำลายกัน และที่สำคัญเพื่อทำให้คนที่ยังไม่เลื่อมใสให้เลื่อมใส ในพระพุทธศาสนา และรักษาระรมวินัยให้มั่นคงยั่งยืนตลอดไป (Phrakhrubaidika Tailor Sumedho, 2013) นอกจากนี้หลักการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาจะทำให้พุทธศาสนิกชนเข้ามาสนับสนุนให้ภิกษุสามเณรได้พัฒนาตนตามหลักไตรสิกขา เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยองค์ประกอบความเป็นผู้นำไปด้วยทักษะ ความสามารถในด้านต่างๆ เป็นผู้มีบุคลิกภาพดี มีคุณลักษณะทางสังคมดีและเป็นผู้มีความรับผิดชอบ ต่อการกระทำของตนเองทั้งทางด้านกาย วาจา ใจ (Phrakhrubaidika Aphichat Dhammasuddho, 2016) ตลอดจนมีพัฒนาในการดำเนินชีวิตส่วนบุคคล การพัฒนาในการดำเนินชีวิตที่เกี่ยวกับสังคม และการพัฒนาในการดำเนินชีวิตที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เพื่อประโยชน์ในด้านการประพาสส่วนตน การสร้างประโยชน์ต่อสังคม และด้านการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา (Sriclai, 2011) นอกจากนี้เมื่อต้องมาเกี่ยวข้องกับเพศสตรี พระพุทธทรงเล็งเห็นความยากลำบากจึงได้ทรงแนะนำสั่งสอนและวางกรอบให้ภิกษุปฏิบัติไว้อย่างละเอียด เพราะพระองค์ทรงทราบว่า มนุษย์ผู้ชายกับผู้หญิงมีพลังทางเพศที่ดึงดูดซึ่งกันและกันกฎเกณฑ์ที่พระองค์ทรงวางไว้ให้ภิกษุปฏิบัตินั้นมีทั้งที่เป็นธรรมและวินัย (Sirarojnanan, 2013) ซึ่งเน้นย้ำที่การปลุกฝังเมตตาพร้อมทั้งทานและศีลนั้นมีความมุ่งหมายเพื่อให้โลกนี้สงบสุข ปราศจากความเดือดร้อนระส่ำระสาย (P.A. Payutto, 1990)

พบว่า มีการศึกษาและวิจัยเรื่องราวเกี่ยวกับพระสงฆ์กับคฤหัสถ์อยู่บ้าง แต่ก็ศึกษาในเพียงบางแง่มุม ยังไม่มีการศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับคฤหัสถ์โดยจำแนกคฤหัสถ์ออกเป็นประเภทต่างๆ ดังนั้น ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยจะทำการศึกษาเรื่อง ความสัมพันธ์ของภิกษุกับคฤหัสถ์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา โดยจำแนกคฤหัสถ์ออกเป็น 2 จำพวก คือ คฤหัสถ์ที่เป็นพุทธบริษัทและคฤหัสถ์ที่ไม่ใช่พุทธบริษัท เพื่อให้ทราบว่า พระพุทธองค์ได้วางแนวทางให้ภิกษุผู้เป็นสาวกของพระองค์เข้าไปมีความสัมพันธ์หรือเกี่ยวข้องกับคฤหัสถ์ได้ในลักษณะใด จึงจะไม่ก่อให้เกิดโทษแก่การประพฤติพรหมจรรย์ หรือนำความเสียหายมาสู่หมู่คณะ อันจะเป็นประโยชน์แก่การทำความเข้าใจและแนวทางปฏิบัติที่ถูกต้องตามพุทธประสงค์สืบต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสถานภาพของพระสงฆ์กับคฤหัสถ์ในพระพุทธศาสนา
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับคฤหัสถ์ในพระพุทธศาสนา
3. เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับคฤหัสถ์ในพระพุทธศาสนา

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ผู้วิจัยศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับคฤหัสถ์ในคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และวรรณคดีบาลี รวมทั้งข้อมูลจากบทความ หนังสือ งานวิจัยและวิทยานิพนธ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับ

1. การวิจัยเอกสาร

การวิจัยเอกสาร คือ การค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับคฤหัสถ์จากแหล่งข้อมูลต่างๆ จำแนกเป็นข้อมูล 2 ระดับ คือ ข้อมูลปฐมภูมิ ศึกษาจากพระไตรปิฎกภาษาบาลี-ภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณ-ราชวิทยาลัย, อรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณ, รวมทั้งคัมภีร์ฎีกา ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาอื่นๆ ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับคฤหัสถ์ ข้อมูลทุติยภูมิ ศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องจากตำราวิชาการ บทความ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ และสารนิพนธ์ที่เกี่ยวข้องต่างๆ ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับวรรณคดีบาลี และความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับคฤหัสถ์ทั้งส่วนที่เป็นแนวคิดและแนวทางการปฏิบัติ

2. ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาจากเอกสาร จึงได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูล ตามลักษณะของข้อมูลหลังจากที่ได้ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลทั้งหมดแล้ว มีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1) การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร เป็นการศึกษาค้นคว้า และรวบรวมเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ข้อมมาดำเนินการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) ในหัวข้อตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่กำหนดไว้ โดยเน้นศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับสถานภาพของพระสงฆ์กับคฤหัสถ์ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาใน 4 ประเด็น คือ (1) สถานภาพของพระสงฆ์กับคฤหัสถ์ในพระพุทธศาสนา (2) ความสัมพันธ์ภายในสังคมสงฆ์ (ระหว่างพระสงฆ์กับพระสงฆ์ด้วยกัน) (3) ความสัมพันธ์ในสังคมส่วนรวม (ระหว่างพระสงฆ์กับคฤหัสถ์) และ (4) หลักธรรมเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับคฤหัสถ์

2) การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับคฤหัสถ์ในพระพุทธศาสนา จะเน้นศึกษาใน 5 ประเด็น คือ (1) ความเป็นมาของพุทธบัญญัติเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับคฤหัสถ์ (2) มูลเหตุแห่งความสัมพันธ์กับคฤหัสถ์ (3) คฤหัสถ์ที่มีความสัมพันธ์กับพระสงฆ์ (4) ความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับคฤหัสถ์ และ (5) อาบัติที่ต้องเพราะความสัมพันธ์กับคฤหัสถ์

3) การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับคฤหัสถ์ จะวิเคราะห์ใน 5 ประเด็น คือ (1) ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับคฤหัสถ์ (2) แนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับสังคม (3) วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับคฤหัสถ์ (4) บรรทัดฐานความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับคฤหัสถ์ และ (5) เป้าหมายการมีความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับคฤหัสถ์

ผลการวิจัย

1. สถานภาพของพระสงฆ์กับคฤหัสถ์ในพระพุทธศาสนา

ผลการวิจัยพบว่า ภิกษุในพระพุทธศาสนามีสถานะทางสังคมจำแนกเป็น 5 สถานะ คือ เป็นผู้บำเพ็ญเนกขัมมะ คือ ผู้ปฏิบัติเพื่อออกจากกาม, เป็นนักบวชผู้ไม่มีบ้านเรือน, นักบวชผู้เว้นการเสพการหรือการมีคู่ครอง, เป็นนักบวชผู้ประพฤติพรหมจรรย์ และเป็นบรรพชิตผู้งดเว้นวิถีสีวิตและการกระทำอันเป็นของชาวบ้าน (Thai Tipitaka 23/41/523) เมื่อออกบวชเป็นภิกษุแล้วจะต้องละทิ้งบ้านเรือนของตนออกไปอยู่เสนาสนะป่าหรืออยู่ในวัดรวมกับคณะสงฆ์ พร้อมกับงดเว้นกิจกรรม ความเคยชิน หรือการใช้ชีวิตแบบชาวบ้านต่างๆ เช่น การค้าขาย การหุงต้มอาหาร การใช้เสื้อผ้าอย่างคฤหัสถ์ ส่วนคฤหัสถ์หมายถึงประชาชนทั่วไปทั้งชายและหญิง ที่ใช้ชีวิตอยู่กับครอบครัวและประกอบอาชีพเพื่อหารายได้มาเลี้ยงชีวิต คฤหัสถ์มีหน้าที่ต้องชวนขวยทำงานเพื่อหารายได้มาเลี้ยงตัวและครอบครัว ขณะเดียวกันในฐานะเป็นพุทธศาสนิกชนก็มีหน้าที่ต้องอุปถัมภ์บำรุงพระสงฆ์ด้วยปัจจัย 4 ด้วย (Thai Tipitaka 25/287/314)

แม้ว่าพระพุทธองค์จะกำหนดวิถีชีวิตของภิกษุซึ่งเป็นผู้ศรัทธาออกบวชตามพระองค์ให้เป็นนักบวชที่มีชีวิตไม่ต้องเกี่ยวข้องกับครอบครัวหรือบ้านเรือน แต่ก็ไม่ได้มีพระประสงค์ให้ภิกษุปลีกตัวหนีออกจากสังคมไปใช้ชีวิตแบบที่ไม่ต้องเกี่ยวข้องกับคนอื่น จึงทรงวางแนวทางให้ภิกษุในพระพุทธศาสนาทุกรูปต้องเกี่ยวข้องกับสังคมโดยไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ คือ 1) ภิกษุต้องมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับสังคมสงฆ์ ด้วยการให้

มาร่วมฟังพระปาติโมกข์หรือลงอุโบสถทุกกึ่งเดือน (Thai Tipitaka 4/132/207) เมื่อสงฆ์มีธุระหรือมีศาสนกิจของส่วนรวมเกิดขึ้นก็ต้องร่วมกันช่วยดำเนินการให้สำเร็จ 2) ภิกษุต้องเกี่ยวข้องกับสังคมาภิกษุเพราะต้องอาศัยปัจจัย 4 จากชาวบ้านไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง (Thai Tipitaka 4/73/101-102) จะไม่อนุญาตให้ภิกษุประกอบอาชีพ ค้าขายหรือประกอบอาหารมาฉันเองเหมือนกับตอนเป็นคฤหัสถ์ พร้อมกันนั้นกิจบางอย่างที่จะต้องดำเนินการในวัดก็ไม่อนุญาตให้ภิกษุทำ จะต้องอาศัยคฤหัสถ์ทำแทน เช่น การบริหารจัดการเงินหรือทองที่มีคนถวาย การจัดเตรียมอาหารจำพวกผลไม้ พืช หัวเผือก หัวมัน เป็นต้น ที่ยังงอกหรือเจริญเต็มโตเป็นต้นได้ สิ่งเหล่านี้จะต้องมีคนทำกับปิยะ คือ ทำให้เป็นคนควรแก่การบริโภคของภิกษุ โดยความสัมพันธ์ดังกล่าวนี้พระพุทธองค์ได้ทรงแสดงทั้งพระธรรม บัญญัติทั้งพระวินัยไว้เป็นแนวปฏิบัติอย่างชัดเจน โดยพระธรรมวินัยที่แสดงนั้นเป็นแนวปฏิบัติทั้งของภิกษุและคฤหัสถ์

หลักการสำคัญที่พระพุทธองค์แสดงให้เห็นความจำเป็นที่ภิกษุต้องมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับคฤหัสถ์นั้น เห็นได้จากพระพุทธองค์ทรงกำหนดให้ภิกษุต้องรับการอุปถัมภ์บำรุงปัจจัย 4 จากคฤหัสถ์ แม้ปัจจัยบางอย่างภิกษุอาจช่วยกันจัดทำได้ แต่โดยมากแล้วภิกษุก็จะได้รับการถวายจากคฤหัสถ์ อีกทั้งในการดำเนินชีวิตประจำวันก็มีกิจหลายอย่างที่จำเป็นต้องอาศัยคฤหัสถ์เป็นผู้ดำเนินการ เช่น การประเคนสิ่งของ (Thai Tipitaka 2/268/417) การทำกับปิยะ การทำหน้าที่แทนสงฆ์ในสิ่งที่มิสีกขาบทห้าม และที่สำคัญที่สุดคือหน้าที่การเผยแผ่ธรรมของพระสงฆ์นั้นนอกจากจะสั่งสอนแก่ภิกษุ ภิกษุณี สามเณร และสามเณรี แล้วก็มีเป้าหมายที่คฤหัสถ์ด้วย เมื่อพระพุทธองค์สั่งสอนให้ภิกษุให้ความสำคัญกับการเผยแผ่ธรรมจึงมีความจำเป็นต้องมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับคฤหัสถ์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งพระพุทธองค์ก็ได้วางแนวทางปฏิบัติต่อคฤหัสถ์ไว้อย่างชัดเจน

2. ความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับคฤหัสถ์ในพระพุทธศาสนา

จากการวิจัยสรุปความได้ว่า พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาถูกกำหนดให้มีวิถีชีวิตสัมพันธ์กับคฤหัสถ์เนื่องด้วยมีความจำเป็น 3 ด้าน คือ 1) ความจำเป็นด้านการดำรงชีพ : พระสงฆ์ต้องอาศัยปัจจัย 4 จากคฤหัสถ์ พระสงฆ์ไม่สามารถประกอบอาชีพหารายได้มาเลี้ยงตัวได้ ในแต่ละวันต้องฉันอาหารที่คฤหัสถ์ปรุงถวาย (Thai Tipitaka 5/274/70) 2) ความจำเป็นด้านวิถีชีวิต : ปัจจัยช่วยดำรงชีพหลายอย่างพระสงฆ์ไม่สามารถจัดทำเองจำเป็นต้องอาศัยคฤหัสถ์ (ไวยาวัจกร, กบปียการก) ดำเนินการให้ เช่น การตัดไม้มาสร้างที่อยู่ การขุดดิน การตัดหญ้า และ 3) ความจำเป็นด้านการเผยแผ่ธรรม คือ พระสงฆ์มีหน้าที่ต้องเผยแผ่ธรรมแก่คฤหัสถ์เพื่อเป็นการให้ธัมมทานตอบแทนคฤหัสถ์ซึ่งได้ให้อามิสทานแก่พระสงฆ์ (Thai Tipitaka 25/287/314)

ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาแสดงความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับคฤหัสถ์ไว้หลายบุคคล สามารถจำแนกได้ 2 กลุ่ม คือ 1) คฤหัสถ์ที่เป็นพุทธบริษัท ได้แก่ คฤหัสถ์ที่เป็นอุบาสก เช่น ไวยาวัจกร กบปียการก ญาติ คนปวารณา พระราชา อารามิกชน (คนทำงานในวัด) ปันฑุปลาต (คนเตรียมบวชสามเณร) และอุบาสิกาทั่วไป 2) คฤหัสถ์ที่ไม่ใช่พุทธบริษัท ได้แก่ คฤหัสถ์ผู้เป็นสาวกของนิกายนอกศาสนา คนเดินทาง

ไกลจรผ่านมา โจรหรือผู้หนีคดี บุคคลต้องห้าม (อโคจร) และคนไร้ที่พึ่ง พระพุทธรองค์สอนให้พระสงฆ์มีความสัมพันธ์และทำการอนุเคราะห์คฤหัสถ์โดยไม่ขัดกับพระธรรมวินัย โดยความเกี่ยวข้องนั้นต้องไม่เป็นไปเพื่อหวังลาภสักการะ ประจบเอาใจ แต่ควรเป็นไปเพื่อสร้างศรัทธาและหาโอกาสสั่งสอนธรรม ความสัมพันธ์แบบเกื้อกูลระหว่างพระสงฆ์กับคฤหัสถ์ เช่น 1) เมื่อมีคนถวายเงินทองหรือสิ่งของที่ไม่อนุญาตให้พระสงฆ์ครอบครองต้องให้ไวยาวัจกรหรือกับปัยการการบริหารจัดการ 2) เมื่อญาติโดยเฉพาะมารดาต้องการความช่วยเหลือก็ผ่อนปรนให้พระสงฆ์จัดหาปัจจัย 4 ให้ท่านใช้สอยได้ 3) เมื่อต้องเกี่ยวข้องกับพระราชาให้สำรวมไม่ประพฤติเสียหายจนส่งผลต่อความสงบเรียบร้อยของสังคม 4) เมื่อจะเกี่ยวข้องกับคนที่ไม่ใช่พุทธบริษัทก็ต้องวางตนให้เหมาะสมและสำรวมไม่ให้สังคมนินทา ฝ่ายคฤหัสถ์ก็ต้องเข้ามาเกี่ยวข้องกับพระสงฆ์เพื่อถวายเป็นการอุปถัมภ์บำรุงและมาศึกษาคำสอนเพื่อจะได้นำไปปฏิบัติในชีวิต อย่างไรก็ตาม หากมีพระสงฆ์ทำผิดพระวินัย เช่น เกี่ยวข้องกับคฤหัสถ์เพราะหวังจะเอาใจหรือหวังลาภสักการะก็ทรงปรับอาบัติตามสมควรแก่ความผิดและกำหนดวิธีแก้ไขความผิดนั้นไว้อย่างชัดเจน สำหรับฝ่ายคฤหัสถ์ก็กำหนดให้มีการลงโทษผู้ทำลายความสัมพันธ์อันดีระหว่างพระสงฆ์กับคฤหัสถ์ เช่น การคว่ำบาตร เพื่อให้คฤหัสถ์ได้สติสำนึกผิดแล้วกลับมาขอขมาพระสงฆ์ (Thai Tipitaka 7/267/49) ทั้งนี้เพื่อให้พระสงฆ์กับคฤหัสถ์กลับเข้ามามีความสัมพันธ์อันดีในฐานะที่เป็นพุทธบริษัทเพื่อจะได้ช่วยกันรับภาระพระพุทธศาสนา

3. วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับคฤหัสถ์ในพระพุทธศาสนา

สรุปความได้ว่า พระพุทธรองค์ต้องการให้ภิกษุในพระพุทธศาสนาทุกรูปต้องมีวิถีชีวิตเกี่ยวข้องกับสังคม 2 แบบ คือ (1) ความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับพระสงฆ์ด้วยกัน จึงกำหนดให้พระสงฆ์ต้องร่วมกันฟังพระปาติโมกข์ในทุกกึ่งเดือน พร้อมกันนั้นก็แสดงวัตรประเภทต่างๆ ให้ภิกษุปฏิบัติเพื่อสร้างความสามัคคีในหมู่สงฆ์ เมื่อมีกิจของสงฆ์ให้คณะสงฆ์ทั้งหมดร่วมกันรับภาระและดำเนินการจนกว่าจะแล้วเสร็จ และ (2) ความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับคฤหัสถ์ มีหลักการปฏิบัติต่อกันแบบพึ่งพาอาศัย คือ 1) คฤหัสถ์ถวายปัจจัย 4 แก่พระสงฆ์เพื่อให้สามารถดำรงชีพได้โดยไม่ต้องลำบากในการแสวงหาปัจจัย 4 จะได้มีเวลาศึกษาและปฏิบัติธรรมอย่างเต็มที่ (อามิสทาน) 2) ส่วนพระสงฆ์เมื่อได้รับการอุปถัมภ์ด้วยปัจจัย 4 แล้วต้องตอบแทนด้วยการสั่งสอนธรรมแก่คฤหัสถ์ให้เป็นคนดีมีศีลธรรม (ธัมมทาน) โดยความสัมพันธ์ที่มีต่อกันนั้นต้องเป็นไปเพื่อหวังอนุเคราะห์ ไม่ใช่เป็นไปเพื่อมุ่งหวังชื่อเสียงหรือลาภสักการะ ควรให้คฤหัสถ์ได้รับประโยชน์จากการนับถือพระพุทธศาสนา เป็นคนมีธรรมอย่างน้อย 5 อย่าง คือ ศรัทธา ศีล สุตะ จาคะและปัญญา พระสงฆ์ควรขอรับความช่วยเหลือจากคฤหัสถ์ตามที่ได้บวารณาไว้ ไม่ควรขอปัจจัย 4 มากเกินไป ควรทำตัวให้เขาเลี้ยงง่าย ดำเนินชีวิตแบบเรียบง่าย พระสงฆ์ควรปฏิบัติต่อสตรีด้วยความระมัดระวัง ไม่ควรอยู่ใกล้ชิดหรือให้ความสนิทสนมมากเกินไป ส่วนความสัมพันธ์กับรัฐ ควรให้ความสำคัญกับการแนะนำสั่งสอนให้บริหารบ้านเมืองโดยยึดคุณธรรม และมีศรัทธาเพื่อจะได้อุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาให้อยู่เป็นที่พึ่งของสังคมสืบต่อไป

การมีความสัมพันธ์กับคฤหัสถ์นั้น พระสงฆ์จะต้องรักษาบรรทัดฐานความสัมพันธ์ตามหลักอาชีวปาปริสุทธิศีล (ศีลคือความบริสุทธิ์แห่งอาชีวะ) เลี้ยงชีวิตโดยทางที่ชอบ ไม่ประกอบบอเนสนา กล่าวคือ ไม่หลอกลวงเขาเพื่อให้ได้ลาภสักการะมาเลี้ยงชีพ ไม่สร้างปฏิเสธปัจจัยเพื่อให้เขาเข้าใจว่าเป็นคนสันโดษ ไม่พูดเลียบเคียงเพื่อให้เขาถวายสิ่งของ ไม่พูดยกยอเอาใจทนายทนายิกา ไม่ทำนimitหรือแสดงอาการว่าอยากได้สิ่งของจากคฤหัสถ์ หรือไมโน้มน้าวใจให้คฤหัสถ์ถวายปัจจัย ในการดำรงชีพนั้นแม้จะขาดแคลนปัจจัยเครื่องเลี้ยงชีพก็จะไม่ทำผิดพระวินัยเพื่อให้ได้ปัจจัย 4 มาใช้สอย หากต้องการสิ่งของก็จะแสวงหาด้วยวิธีที่พระพุทธรเจ้าทรงอนุญาตจากคนที่เป็นญาติ คนปวารณา ไวยาวัจกรหรือกบปียการก

อย่างไรก็ตาม การมีความสัมพันธ์กับคฤหัสถ์ของพระสงฆ์นั้น ต้องไม่เป็นไปเพื่อประจบเอาใจคฤหัสถ์ ไม่เป็นไปเพื่อสงเคราะห์ตระกูลในทางที่ไม่ถูกต้อง แต่ควรเป็นไปเพื่อเป้าหมาย ดังต่อไปนี้ คือ 1) มุ่งอนุเคราะห์ ทำประโยชน์เกื้อกูลแก่คฤหัสถ์ ให้คฤหัสถ์ได้มีโอกาสศึกษาปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธศาสนา และพัฒนาตนตามหลักทาน ศีล ภาวนา (Thai Tipitaka 11/305/269) 2) การเข้าไปสัมพันธ์เกี่ยวข้องให้เน้นทำอัมมสงเคราะห์มากกว่าอามิสสงเคราะห์ เพื่อให้คฤหัสถ์ได้ศึกษารธรรมและปฏิบัติธรรม ส่วนอามิสสงเคราะห์ให้ทำได้เฉพาะในคราวจำเป็นกับมารดาบิดามารดาหรือกับคนที่ได้รับความลำบาก แต่ต้องไม่เป็นไปเพื่อประจบเอาใจหรือหวังลาภสักการะ (Thai Tipitaka 20/149/122) 3) คฤหัสถ์ที่จะเข้าไปมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องต้องพิจารณาจากคนที่มีความศรัทธา เต็มใจ มีความเคารพในพระรัตนตรัย และยินดีรับฟังคำสั่งสอน (Thai Tipitaka 23/17/465) 4) การเข้าไปมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องต้องไม่ทำให้คฤหัสถ์ได้รับความลำบากหรือเดือดร้อน หรือมีผลกระทบต่อการครอบครัว ท่านอุปมาให้ภิกษุทำตัวเหมือนแมลงภู่ที่เมื่อจะไปต็มน้ำหวานจากดอกบัวจะไม่ทำลายดอกและสี จะดูดเอาเฉพาะน้ำหวานเท่านั้น (Thai Tipitaka 25/49/42) 5) ในการดำเนินชีวิต แม้บางครั้งได้ปัจจัยเครื่องเลี้ยงชีพมาก แต่ก็ต้องสันโดษใช้สอยปัจจัยเหล่านั้นเท่าที่จำเป็น ไม่สะสมไว้มาก ไม่ยึดมั่นหรือครอบครองไว้เกินความจำเป็น ต้องสละบริวารที่มีมากตามพระวินัย พระพุทธรองค์สอนภิกษุให้สันโดษในปัจจัย 4 ดุจนกที่มีแค่เพียงปีกจะบินไปที่ไหนก็ได้ตามความปรารถนา 6) เมื่อคราวจะเข้าไปเกี่ยวข้องกับคฤหัสถ์ก็ให้ถ่อมตน ไม่อวดตัวว่ามีอายุมาก บวชมานาน หรือมีชื่อเสียงมาก ไม่มีมานะหรือความถือตัว (Thai Tipitaka 23/61/116-119) 7) ต้องเกี่ยวข้องกับคฤหัสถ์เท่าที่จำเป็น ไม่คลุกคลีจนเกิดความวุ่นวาย พระพุทธรองค์ทรงสอนให้ภิกษุทำตัวเหมือนพระจันทร์ที่ลอยพ้นจากก้อนเมฆในตราตรี คือให้ภิกษุแม้จะเกี่ยวข้องกับคฤหัสถ์ในบางโอกาสก็ขอให้มัสติ และพิจารณาเห็นโทษของกามวิตกเป็นต้น ไม่ทำตัวคุ้นเคยกับคฤหัสถ์จนเกินไป ให้ทำตัวเป็นเหมือนอาคันตุกะผู้มาใหม่เสมอ เพื่อจะได้ไม่หลงตัวเอง เวลาพบกับคฤหัสถ์ก็ให้สำรวมกาย วาจาและใจ ไม่ให้กามวิตกเป็นต้นครอบงำ (Thai Tipitaka 16/146/137-139) ทั้งนี้เพื่อให้ทั้งพระสงฆ์และคฤหัสถ์ได้ทำหน้าที่ของตนตามสมควรแก่ฐานะ เพราะหากพระสงฆ์คลุกคลีกับคฤหัสถ์มากเกินไป อาจเปิดโอกาสให้ความนึกคิดแบบฆราวาสครอบงำจิตใจหรือทำความวุ่นวายมาสู่คณะสงฆ์ก็ได้

ดังนั้น การมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับคฤหัสถ์จึงควรให้เป็นไปอย่างระมัดระวัง อยู่ในกรอบแห่งพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด เมื่อทำได้ดังว่ามานี้ การเข้ามาเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันของพระสงฆ์และคฤหัสถ์ก็จะเป็นโอกาสให้ทั้งสองฝ่ายได้รับการพัฒนาไปตามแนวทางเหมาะสม

อภิปรายผล

ผลการวิจัยนี้ทำให้เห็นว่า พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาแม้จะถูกกำหนดให้มีวิถีชีวิตเป็นอนาคาริก คือ เป็นผู้ไม่มีเรือน แต่ในด้านความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวัน พระพุทธองค์กำหนดให้พระสงฆ์ต้องมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับคฤหัสถ์ เพราะพระสงฆ์ต้องอาศัยปัจจัยเครื่องดำรงชีพจากคฤหัสถ์และเพื่อศึกษาธรรมปฏิบัติธรรมจนเข้าใจชัดแล้ว จะต้องทำหน้าที่สั่งสอนธรรมแก่คฤหัสถ์ด้วย ฝ่ายคฤหัสถ์เอง ในฐานะเป็นอุบาสกอุบาสิกา ก็มีหน้าที่ต้องถวายความอุปถัมภ์ปัจจัย 4 แก่พระสงฆ์ เพื่อให้พระสงฆ์ได้รับความสะดวกในการดำเนินชีวิต ไม่ต้องมีภาระหรือความกังวลในการประกอบอาชีพ จะได้มีเวลาศึกษาและปฏิบัติธรรมอย่างเต็มที่ ความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับคฤหัสถ์จึงอยู่ในระบบพึ่งพาอาศัยและได้ประโยชน์ทั้ง 2 ฝ่าย คือ คฤหัสถ์ถวายปัจจัย 4 แก่พระสงฆ์เป็นอาวาสทาน ฝ่ายพระสงฆ์ก็ทำการสั่งสอนธรรมแก่คฤหัสถ์เป็นธัมมทาน ความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับคฤหัสถ์นั้น ต้องเป็นไปอย่างระมัดระวัง ตามกรอบของพระธรรมวินัย มุ่งให้การเกี่ยวข้องกันนั้นได้เปิดโอกาสให้ได้ทำการสงเคราะห์กันตามสมควรแก่ฐานะ กล่าวคือ ให้พระสงฆ์ได้รับการอุปถัมภ์ด้วยปัจจัย 4 ตามสมควรแก่การดำรงชีพ เพื่อจะได้หมดความกังวลในเรื่องการประกอบอาชีพมาเลี้ยงตัว จะได้มีเวลาศึกษาและปฏิบัติธรรมได้อย่างเต็มที่ โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาตนตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ฝ่ายคฤหัสถ์ เมื่อเข้ามามีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับพระสงฆ์ ก็จะได้มีโอกาสได้ศึกษาปฏิบัติธรรม ได้พัฒนาชีวิตของตนตามแนวทางของพระพุทธศาสนา คือ แม้จะมีภาระในการประกอบอาชีพเพื่อหารายได้มาเลี้ยงครอบครัว ก็จะได้ถือโอกาสถวายความอุปถัมภ์แก่พระสงฆ์ด้วย ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการฝึกหัดพัฒนาตนตามหลักบุญกิริยาวัตถุ คือ ทาน ศีล ภาวนา ซึ่งเป็นการพัฒนาตนตามแนวทางของพระพุทธศาสนา

ข้อเสนอแนะ

การทำวิจัยเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับคฤหัสถ์ในพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

1. ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1) ควรให้การศึกษแก่ภิกษุสามเณรให้ทราบถึงการเข้าไปมีความสัมพันธ์กับคฤหัสถ์ โดยเน้นไปที่การเผยแผ่ธรรม ไม่ใช่มุ่งไปที่การแสวงหาลาภสักการะหรือชื่อเสียง ให้สอดคล้องกับพุทธดำรัสครั้งที่

พระพุทธเจ้าส่งพระอรหันตสาวกออกไปประกาศศาสนาครั้งแรก คือ ให้พระสงฆ์จาริกไปแสดงธรรมโปรดประชาชนโดยหวังจะอนุเคราะห์ประชาชนให้ได้รับฟังธรรม จะได้กลับมาเป็นสัมมาทิฐิชุมชน

2) ควรให้การศึกษาแก่คฤหัสถ์ให้ทราบถึงหลักการปฏิบัติต่อภิกษุในพระพุทธศาสนา ให้รู้ว่คฤหัสถ์ควรจะปฏิบัติต่อพระสงฆ์อย่างไร จึงจะถือว่าได้ทำหน้าที่ได้ถูกต้อง ขณะเดียวกันก็ควรให้ความรู้แก่คฤหัสถ์ด้วยว่า หากพบเห็นภิกษุขบรูปประพฤติตัวเสียหาย ควรจะแก้ไขหรือมีส่วนช่วยแก้ไขปัญหาอย่างไร จึงจะเป็นประโยชน์แก่ตัวเองและสังคมโดยรวม

3) ควรมีการทำความเข้าใจกับสังคมในเรื่องบทบาทของพระสงฆ์กับคฤหัสถ์ที่เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยให้ยึดตามหลักธรรมและพระวินัย หากคฤหัสถ์ทำตัวไม่เหมาะสม ส่งผลกระทบต่อพระพุทธศาสนา ก็ต้องมีการลงโทษ เพื่อให้เขาสำนึกผิด เมื่อสำนึกผิดยอมขอขมาพระรัตนตรัยก็ควรจะให้อภัย

4) เมื่อเห็นคฤหัสถ์หรือฝ่ายบ้านเมืองจะกระทำโครงการหรือดำเนินนโยบายบางอย่างที่จะส่งผลกระทบต่อพระพุทธศาสนาและสังคม ภิกษุควรมีความกล้าหาญทางจริยธรรมในการชี้แจงให้เห็นคุณและโทษของเรื่องนั้นๆ โดยยึดหลักพระธรรมวินัยและประโยชน์สุขของส่วนรวมเป็นสำคัญ

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาวิจัยต่อไป

อย่างไรก็ตาม ในการศึกษาวิจัยเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับคฤหัสถ์นี้ ผู้วิจัยเห็นว่า มีเนื้อหาอีกหลายประเด็นที่ควรทำการศึกษาวิจัยต่อไป เช่น

- 1) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับนักบวชนอกศาสนา
- 2) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับญาติ : กรณีมรดกและทรัพย์สินขณะบวชเป็นภิกษุในพระพุทธศาสนา
- 3) ความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับคฤหัสถ์ : ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างพระสงฆ์ในภิกษุกับภิกษุในสังฆมณฑลไทย

References

- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tipitaka*. Bangkok: MCU Press.
- Netnimit, S. (2007). *A Study of the Establishment & Structure of Early Buddhist Monasticism According to Ariya Vinaya*. Research Report Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- P.A. Payutto. (1988). *The Direction of Sangha Education*. Bangkok: MCU Press.
- P.A. Payutto. (1990). *Foundation for Buddhist Ethics for Contemporary Societies*. Bangkok: Komol Foundation publishers.
- P.A. Payutto. (1996). *The Situation of Buddhism, Superstition, Stream*. (2nd ed.). Bangkok: Buddhadhamma Foundation.
- Phrakhrubaidika Aphichat Dhammasudho. (2016). Innovation Leadership Roles for The Sangha Administration Ministry in the next decade. *Journal of MCU Peace Studies*, 4 (1), 313-325.
- Phrakhrubaidika Tailor Sumedho. (2013). *An Analytical Study of Offences Connected with Dishonest Words in Bhikkhupātimokkha*. Thesis Graduate School Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Sirarojnanan, M. (2013). *Women in Buddhism*. Bangkok: Thammasat University.
- Sriclai, A. (2011). *The Study of Upasika's life in Buddhism*. Thesis Graduate School Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Vichai, V. (2016). Methods for Buddhist Academic Studies. *Journal of MCU Peace Studies*, 4 (1), 106-118.